

NOTE BIBLIOGRAFICE

Melek Fetisleam, *Mișcarea națională tătară din România în perioada interbelică*, Editura C.N.S.A.S., București, 2023, 488 p.

Concepută ca o teză de doctorat, lucrarea pe care o aducem în atenție reprezintă rezultatul a șapte ani de cercetare asiduă în arhive, pentru colectarea informațiilor primare, urmați de un proces laborios de analiză și sintetizare a acestora, apoi de redactare a unui text științific inedit. Interesul nostru pentru o astfel de cercetare este sporit de faptul că este un teren puțin cunoscut și de dorința de a înțelege rădăcinile, istoria și năzuințele poporului tătar, dar și importanța peninsulei Crimeea în contextul internațional prezent.

Melek Fetisleam este absolventă a Facultății de Filologie a Universității București și are meritul de a fi acceptat provocatoarea misiune să își însușească instrumentele istoricului profesionist și de a-și fi asumat ca, la finalul a șapte ani de cercetare, documentare, analiză și sinteză să reușească performanța unei lucrări științifice cu un nivel înalt de originalitate, cu titlul: *Mișcarea națională tătară din România în perioada interbelică*.

Autoarea a început prin asumarea temerară a demersului de inventariere a materialul documentar tătar produs în perioada interbelică în România. A descoperit multe surse istorice necunoscute, de proveniență tătărească, cea mai însemnată fiind colecția periodicului „Emel Medjmuasi” (Revista Năzuința), care a apărut în România între anii 1930-1940, ca organ principal de presă al mișcării naționale tătare din România. A continuat cu cercetarea și documentarea în arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, unde a descoperit documente din arhiva Siguranței și a Securității, fără de care această lucrare nu ar fi avut consistență, apoi a extins-o la fondurile Arhivelor Naționale ale României și ale Ministerului Afacerilor Externe. Pentru a construi discursul științific, ce cuprinde o gamă largă de problematici, autoarea a făcut o documentare amănunțită a literaturii de specialitate, lucrări clasice, consacrate din domeniile istoriei, antropologiei, sociologiei, politologiei, articole de presă.

În lucrarea de față elementul central, dar mai ales original, îl constituie studierea și analizarea mișcării naționale a tătarilor din România în perioada interbelică, problematică aproape necunoscută istoricilor români, ca de altfel și publicului larg. Motivațiile care au stat la baza prezentului volum, precum și obiectivele de cercetare sunt enunțate în introducere. Autoarea își propune să reconstituie identitatea tătarilor din România, înțelegând trecutul acestui popor într-o

manieră interdisciplinară, prin coroborarea de elemente istorice și de antropologie culturală, în contextul relațiilor internaționale.

Volumul structurat pe patru capitole beneficiază de o prefață a reputatului Prof. Univ. Dr. Tasin Gemil, directorul Institutului de Turcologie al Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și de o postfață a Profesorului Emerit Kemal H. Karpat de la Universitatea din Wisconsin-Madison, care apreciază lucrarea lui Melek Fetisleam ca fiind o contribuție originală și unică în literatura de referință pe această temă.

În demersul său analitic, Melek Fetisleam abordează patru aspecte: 1. Mișcarea națională a tătarilor din Crimeea; 2. Tătarii din România în perioada interbelică; 3. Contribuția tătarilor din România la mișcarea națională tătară; 4. Literatura tătară în susținerea discursului identitar. La începutul cărții sunt prezentate în introducere date cu privire la istoria poporului tătar, identitatea tătarilor, problematica tătarilor crimeeni, personalități determinante în istoria mișcării naționale a tătarilor crimeeni în conexiune cu personalități tătare din Dobrogea și o trecere succintă în revistă a surselor documentare relevante, care au stat la baza acestui studiu.

În primul din cele patru capitole autoarea se concentrează pe istoria poporului tătar, identificarea teritorială în peninsula Crimeea, construcția identitară și etnogeneza acestuia, devenirea istorică a Hoardei de Aur și a Hanatului din Crimeea, apartenența religioasă islamică, apartenența la lumea turcică a tătarilor, disoluția Hanatului crimeean și anexarea Crimeei de către Imperiul Rus condus de țarina Ecaterina a II-a, emigrarea tătarilor din Crimeea cauzată de colonizarea rusă și confiscarea pământurilor băștinașilor tătari, renașterea identitară și spiritul naționalist al tătarilor la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului următor.

Capitolul al doilea tratează subiectul principal al acestei lucrări - tătarii din România în perioada interbelică. Autoarea se oprește, mai întâi, la delimitarea spațială a teritoriului în care trăiau și trăiesc și astăzi comunități tătare, precum și delimitări conceptuale despre națiune, naționalism și identitate națională, apoi continuă cu identitatea otomană și cetățenia română a etnicilor tătari din România, prezentând rolul deosebit de important pe care l-a avut școala, educația și presa în renașterea spiritului național tătar și, de asemenea, în promovarea mișcării naționale tătare.

Principalul deziderat al liderilor tătari din România era eliberarea patriei strămoșești, Crimeea, de sub ocupația ruso-sovietică și proclamarea unui stat tătar, eventual sub tutelă străină, posibil a Turciei sau chiar a Germaniei. Tătarii din România au participat la propaganda antirusă și antisovietică intensă dar mai ales au promovat activitățile culturale pentru a trezi și menține conștiința națională a tătarilor prin prezentarea creațiilor literare originale în limba tătară.

În perioada interbelică mișcarea națională a tătarilor a fost susținută tacit de autoritățile române, deoarece nu afecta interesele naționale românești și susținea linia politică a României din acea vreme atât pe plan intern, cât și pe plan extern. În sprijinul acestei idei, autoarea ne prezintă documente care demonstrează relația strânsă dintre fruntașii tătari, precum Geafer Seidamet și Omer Fahredin cu marele istoric român, Nicolae Iorga, care, în calitatea sa de fondator și director al Institutului Sud-Est European, a oferit cadrul pentru desfășurarea primei Conferințe privind istoria și cultura tătarilor în anul 1929.

Capitolul al treilea al lucrării abordate se axează pe analiza următoarelor aspecte: contextului relațiilor dintre Turcia și U.R.S.S. în perioada interbelică, mișcarea *Prométhée* (mișcare din exil a reprezentanților tuturor popoarelor oprimate din Rusia pentru păstrarea spiritului național), prezentarea personalităților tătare din România care au contribuit la mișcarea națională tătară, precum Geafer Seidamet, Mustegep Hagi Fazâl, Mehmet Niyazi, Omer Fahredin, publicațiile: „Emel Medjmuasi”, „Halk”, „Bora”, „Dobruca Sadasi”, care au renăscut și au întreținut spiritul național tătar și au promovat mișcarea națională tătară, asociații, conferințe cu același scop prezentat anterior.

În capitolul al patrulea Melek Fetisleam prezintă, cu o vădită sensibilitate și afinitate, literatura tătară populară și cea cultă. Astfel ne sunt aduse în atenție epopei, legende, povești, poeme lirice (șînuri), care mi-au trezit interesul mai ales datorită conexiunilor și influențelor pe care le-am simțit cu literatura populară românească. De asemenea, ne sunt prezentate personalități proeminente ale culturii tătare, amintite mai sus, dar și poeți, scriitori, dascăli, precum: Bekir Sitki Çobanzade și Mehmet Halim Vani Yurtsever, Ismail Ziyaeddin.

Din concluzia autoarei transpare sentimentul de deziluzie al intelectualilor tătari idealști, care au crezut și luptat pentru idealul lor suprem - realizarea unui stat independent tătar în Crimeea. De asemenea, fruntașii tătarilor au fost urmăriți și persecutați, acuzați de spionaj împotriva statului român, la procesul intentat în anul 1953, 16 dintre aceștia fiind condamnați la ani grei de închisoare.

Datorită muncii de cercetare și a investigației arhivistice a lui Melek Fetisleam, accesul la informații de primă mână este înlesnit și pentru viitoare abordări neexplorate. Conținutul acestei lucrări este unul structurat, foarte bine documentat, relevant pentru tematica abordată și, așa cum am mai precizat, este original și inedit.

Melek Fetisleam folosește un limbaj științific și termeni istorici ușor de înțeles de publicul larg, datorită explicațiilor detaliate pe care le oferă. Ca surse de documentare, autoarea ne prezintă: fondul arhivistic deținut de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, ca fiindu-i sursa primordială de documentare, unde a consultat numeroase documente inedite, fonduri de documente deținute de

Arhivele Naționale ale României, memorii, jurnale, corespondență, o bogată colecție de lucrări istorice generale.

Bibliografia consultată de Melek Fetisleam este relevantă pentru munca laborioasă de cercetare și documentare în elaborarea acestui studiu original. Lucrarea se încheie cu bibliografia consultată și anexe pe care le considerăm foarte utile pentru toți cei care deschid paginile acestei cărți. Din perspectiva noastră, printre cele mai valoroase elemente ale cărții sunt descoperirea și punerea în valoare, de către autoare, a documentelor inedite din arhiva C.N.S.A.S., prezente la secțiunea Anexe.

Nu este surprinzător că Melek Fetisleam a optat pentru această temă, întrucât provine dintr-o familie greu încercată: bunicul a fost evacuat de pe proprietate, de către comuniști, fiind obligat să trăiască împreună cu familia într-un grajd din apropiere, iar fratele bunicii s-a înrolat ca voluntar în Armata Română, a susținut și a sprijinit eforturile de eliberare a Basarabiei, apoi a Crimeei, având o conexiune reală și definitivă, ca membru al comunității tătare care cunoaște tradițiile și mentalul colectiv al tătarilor din România, ba am spune remarcabilă, dovadă fiind lucrarea de față.

Nicoleta-Oana GIUCĂ